

Konu: **Kadim Diller ve Yazılar**
Yazı: **30**

At, Ad ve Ata

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Türklerin geleneğinde yönetici kişinin kutsal olduğu ve ölümünden sonra tekrar dirileceği inancı vardı. Hindu dinindeki yeniden doğuş (**reenkarnasyon**) inancı Ön-Türk kökenli bir alıntıdır. Asya Türkleri **kurgan** denen mezarlara ölen yöneticinin tabutu ile birlikte birçok at kurban ederlerdi. Atlar mezar odasının dışına yerleştirilirdi. Bu geleneğin kökeninde atların ölen kişiyi yer altından gökyüzüne taşıyacakları inancı vardı. Yaşarken at sahibi olan kişinin öldükten sonra da atlarını beraberinde götürmesinin nedeni, atlara verilmiş olan özel önem ve binici ile atın bölünmez bir bütün oluşturduğu görüşü idi. Çünkü at sahibi olmadan **ad** sahibi olunamazdı. Bir yönetici ne derece güçlü, ünlü ve saygın ise o derece fazla at sahibi olurdu.

Bazı kurganlarda 6 adet at iskeleti bulunduğu gibi, bazı önemli kişilerin kurganlarında bu sayının 25'e kadar çıktığı görülmüştür. Soldaki resmin üst sol köşesinde Tuva bölgesindeki bir kurgandan çıkan at kemikleri görülüyor.

Mezarda 14 adet at iskeleti ve mezar odasında bir erkek ile bir kadın iskeleti bulunmuştur. Mezardan ortaya avuç avuç boncuk dışında, tam 5700 adet altın parça çıkmıştır (Kaynak: **National Geographic**, Mike Edwards, Haziran 2003, sayfa 44, Türkçe).

Dergideki yazı İskit altınlarından söz etmekte, Türklerden hiç söz etmemektedir. Oysaki o bölge, o gün ve bugün olduğu gibi, en eski dönemlerden beri Türk toplumlarının yaşam alanı olmuştur. İskit adı Türk kökenli **SAKHA** toplumunun diğer bir okunuş şeklidir. Batıya göç eden bu halk **Scot** (İskoç) veya **Kelt** adını almıştır. Her nedense hem yabancı hem de yerli uzmanlar bu konuda araştırma yapmak yerine, İskoçların Türk kültürü ile ilişkili bir halk olabileceğini baştan ret etmektedirler. Asya kıtasının en doğusundaki **Sahalin** yarım adasının adı da Sakha'lardan kalmadır.

Resmin sağ üst köşesinde bir Etrüsk mezar çatısına yerleştirilmiş olan iki adet kanatlı at görüyoruz. Uçmağa hazır durumda bu atların oraya konmalarındaki neden, mezardaki kişinin ruhunu gökyüzüne taşımalarıdır. **Tarquinia** bölgesinde (Tarkan ülkesinde) bulunmuş olan bu anıt mezar Etrüsk halkının Asya kökenli olduğunu gösteriyor. Sağdaki resim aynı atlarda bulunan önemli bir ayrıntıyı gün ışığına çıkarmaktadır. O da atların kuyruklarındaki düğümdür. Bu ayrıntı sadece Asya Türklerinde görülen bir gelenektir. Bir diğer ortak özellik, hem Türklerin hem de Etrüsklerin atları ile birlikte mezara gömülme geleneğidir. Türkçede artık kullanılmayan "uçmak" sözünün "cennet" anlamına geldiğini hatırlarsak, mezar çatısına yerleştirilen kanatlı atlardaki gizli anlam bir anda belirginleşir.

Orta-Asya insanları tarafından ehlileştirilip yetiştirilen atlar Çinliler tarafından büyük istek halindeydiler. İpek ve diğer gerekli eşyalar karşılığında kuzey uluslarından satın aldıkları atlar sayesinde Çinliler ordularını güçlendirmişler, büyük bir imparatorluk kurmuşlardır. **Çin Şi Huang** (M.Ö. 259-210) M.Ö. 221 yılında ilk merkezi feodal Çin imparatorluğunu oluşturmuştur.

Tanrısal güçlere sahip olduğuna inanmasına rağmen ölüm düşüncesi imparator Çin Şi Huang'ı korkutuyordu. Genç yaşta büyük bir anıt mezarın yapımı için emir verdi. 39 yıl boyunca 720,000 kişinin bu mezarın oluşumunda çalıştığı söylenir. Anıt mezarın yapısı bir şehir gibi olup iki dörtgen duvar ile çevrili idi. Dış duvarların uzunluğu 6,264 metre, iç duvarların uzunluğu ise 3,870 metre idi. Her iki duvarın köşelerinde kuleler bulunuyordu. Bugün bu duvarların sadece küçük bir bölümü ayakta kalabilmiştir. Hem iç bölümde hem de dış bölümde pek çok sayıda kurban edilmiş at iskeleti çıkarılmıştır. En büyük olan ve en fazla ilgi çeken bölüm pişmiş topraktan yapılmış askerlerin, atların ve arabaların bulunduğu bölümdür. Xian (Sian) şehrindeki bu anıt mezar 20,000 metrekare'lik bir alana yayılmıştır. Mezarın iç bölümünde 7,000 adet gerçek boyda kilden yapılmış insan ve at heykelleri bulunmuştur. (resimde sağ alt köşede görülen atlar).

Çin kültürü başlarda Ön-Türk geleneklerinden büyük çapta etkilenmiştir. Bugün bile orta ve kuzey Çin'de bol miktarda (bazılarının içleri henüz açılmamış durumda) kurganlar bulunmaktadır. Açılmış olan kurganlarda mezar bölümüne

doğru uzanan ve "kutsal yol" adı verilmiş olan bir yol bulunmuştur. Bu yolun iki yanında birçok heykel görülebilmektedir. Bu geleneği başlatan M.Ö 115 yılında ölmüş olan **Han** sülalesinden **Huo Qubing** olduğu biliniyor. Resimde sol alt köşede görülen kanatlı at heykeli o döneme ait bir kral mezarına aittir.

Nihayet, üstteki resimlerin ortasında duran altın kabza süsüne bir göz atalım. Kazakistan'da Issık göl bölgesindeki bir kurganda bulunmuş olan giyimli Sakha beyinin kalıntılarına **Altın Elbiseli Adam** adı verilmiştir. Karbon 14 ile yapılmış olan tarihlleme sonunda altın elbiseli adamın M.Ö. 500-00 yılları arasında yaşamış olduğu sonucuna varılmıştır.

**Altın
Elbiseli
Adam
(Issık
kurganı)**

Üstteki resimde görülen Sakha beyinin kılıç kabzası üzerinde bulunmuş olan altın at süsü önemli bir simgedir. Süsteki atın arka ayaklarının göğe doğru dönmüş olmaları ve başlığındaki kuşlar ile yabancı keçiler, onun şaman bir yönetici olduğuna işaret ediyor. Günümüzde dahi kullanılan biraz da argo deyim haline dönüşmüş "nalları dikti" sözüne dikkatinizi çekerim. Altın elbiseli adamın başlığındaki kanatlı yaban keçisi süsünü sağ üstte görmekteyiz.

Kurgan odasında bulunmuş olan bir tolu kadehte kazılı olan yazıyı kadim Türkçe araştırmacısı **Kâzım Mirşan** şöyle okumuştur:

**"Öğün an onuyu öcü ok, ub-oz uç esitiz
oz-ötü onuy oy ekiç ekil alız at".**

K. Mirşan bu ifadeyi Őu Őekilde yorumlamaktadır:

"Asaletini (yükseliğini) andığım (kiŐi) boynuzlaşmış bir OK'tur. Uçarak yükselen onu (ruhunu) öteki dünyaya içeri alınız (kabul ediniz) Atalar".

Ögün "yükseklik, asalet" olmaktadır. Bugün dahi kullanmakta olduğumuz 'öğünmek' sözü "kendini yükseltmek, methetmek" anlamını taşır. **UB-OZ** ise 'boynuz' sözünün eski Şeklidir. Ancak, "uçarak yükselmek" anlamını da taşır. **UÇ-ESİTİZ** "yönetici olan, uçta bulunan" demektir. **OZ-ÖTÜ** (yüksek ruhların ülkesi, öteki dünya) oluyor. **EKİÇ-EKİL** ise (EKlemek ve İÇeri alarak İLetmek) kavramlarını içeriyor. ALIZ bugün dahi kullandığımız 'alınız' sözüdür. Sondaki AT sözü 'Atalar' demek olup, at ile 'ata' sözlerinin yakın ilişkisini içeriyor.

Kadehteki yazıt atalara hitaben yazılmıştır. Bence bu okunuş oldukça akla yakın gelmektedir ve ön Türkçe hakkında iyi bir fikir vermektedir. Ayrıca, at ve ata kavramlarında bulunan gizli anlam da açıkça ortaya çıkmaktadır.